

ישראל השנייה - בצפון

אילו היתה קיימת כיום בישראל ממשלה שמית, קרוב לוודאי שהיתה מנישה ללוחמים הכורדים סעד מדויני כפסי וצבאי נגד מישטרם ריאקציוניים ושעברניים, רוכשת בדרך זו ירידה נאמנת לישראל כמאבקה לעיצוב מחדש של פני המרחב. "עוזי" היה מגיע, סוף־סוף, לירייה של לוחמי הרוח.

איובי הידידים - איבים

מדוע אין ממשלה ישראל הנוכחית נוהגת על פי קו זה? מדוע היא נוקטת צמדה של אי־התערבות מוחלטת?
במבט הראשון, נראה הובר תמוה ביותר. מדניאי מפא"י אימצו לעצמם זה מכבר את התאוריה הרביזיוניסטית, הישנה, שאמרה כי יש להקים במרחב ברית של עמים לא־ערביים. לשם מלחמה משותפת בערבים.
הכורדים לוחמים, כיום, בערבים. יתר על כן: אויבם הממשי בשדה־הקרב הוא מישטרן של עבד אל־כרים קאסם, המדובר השכב והערב על תוכניתו להקים צבא פלסטיני לשיחרור ארץ־ישראל מידי הציונים.

תמיכה בכורדים יכולה, לכל הפחות, להוות לחץ על קאסם לנטוש את חקו האנטי־ישראלי הקיצוני, או להחלישו.

גם ירשי הרביזיוניסטים עצמם - ראשי תנועת החרות - נמנעים בקפדנות מלדרוש קו פרו־כורדי. הם מדברים מדי פעם על הצורך לתמוך במאורנים הנוצרים בלבנון, בדרוזים בסוריה, אפילו בקופטים במצרים. אולם הכורדים - האומה הלא־ערבית הגדולה ביותר במרחב הערבי - נעדרת מרשימה זו באופן בולט.

מדוע?
לתעמולה זו יש פתרון פשוט. ארץ הכורדים מחולקת, כיום, בין ארבע מדינות: עיראק, פרס, תורכיה וסוריה. אם אי־פעם תקום כורדיסטאן החופשית, תאבדנה כל ארבע מדינות אלה שטחים נרחבים. שטחים אלה מכילים, בין השאר, את כרבת הגנסי העיראקי.

אילו היה המדובר רק בהתנרות בעיראק או בסוריה, יתכן כי משרד־החוץ הישראלי (יחד עם כנגנוני־החוץ השונים ואף תנועות־החרות) היה שש לקרוא התערבות. שים דבר לא היה מפרע לו, וזלת אדישותו התהומית לכל המתרחש במרחב.

אולם אי־אפשר לתמוך בכורדים, מבלי להתגרות בעקפיו גם בפרס ובתורכיה. שתי מדינות אלה רואות בתנועה הלאומית הכורדית את אחת הסכנות הגדולות לקיומן ולשלמתן.

בהיותה משולבת במערך האמריקאי במרחב, תוך קיום יחסים הדוקים ביותר עם פרס ותורכיה, אין ישראל הרישמית יכולה לתמוך בכורדים, כשם שלא יכלה לתמוך בשעתו באלג'יריים נגד צרפת.

הפרשה כולה מהווה דוגמה נוספת לסתירה היסודית הקיימת במדיניות הישראלית. השתלבותה המוחלטת במערב אינה מאפשרת לה לעשות צעד כלשהו בכיוון להשתלבות במרחב, אפילו כשהמדובר בגורמים לא־ערביים.

בלית ברירה, נאלצת ממשלת ישראל להעמיד פנים כאילו המרד הכורדי אינו קיים, כאילו שום דבר אינו מתרחש בפניה הצפונית נגד מזרחית של המרחב, מרחק כמה מאות קילומטרים ממטולה.

7 א נסבול כי תקום ישראל שניה בעולם הערבי? קרא לפני שבועיים שר־החוץ הסורי.

הסכנה שהיא הצביע עליה: הסתגנות שבטים כורדיים מצפון עיראק לגזירה, הפינה הצפונית־מזרחית של סוריה, והתוכנית להקים שם מדינה כורדית עצמאית. לא במקרה בחר השר הסורי בדוגמה הישראלית, שגם אישים ערביים אחרים חזרו עליה בהקשר זה. כי התנועה הלאומית הכורדית, בדומה לציונות, מתכננת לכונן מדינה עצמאית בחבל־ארץ השייך בחלקו למדינות־ערב. וכמו הציונים, אין הכורדים ערבים מבחינה גזעית או לשונית, אם כי הם מוסלמים.

אפשר היה להניח כי כל סוסק המזכיר את ישראל, והמהיר כפני הקמת ישראל שניה, יזכה לתשומת־לב נרחבת בישראל הראשונה, בממשלה ובציבור. אולם הדבר לא קרה. ועונוי ישראל הסתפקו בדיעות קצרות.

עובדה זו משקפת את אחד הפרדוקסים המוזרים ביותר במחשבה המדינית הישראלית: היחס למרד הכורדים.

"עוזי" בהרי כורדיסטאן

ההגיון פשוט היה אומר: מי ששונא את הערבים, צריך לתמוך בכורדים. מי שמתחייסם כחיוב לערבים, צריך ללחום בכורדים. אולם ההגיון הפשוט, או המופשט, חל לעיתים רחוקות בלבד על המציאות המדינית המעשית.

גם יחס לבעייה זו חלוקת־הדעות בישראל היא הפוכה: הבטחה ניסטים ואיובי הערבים מתעלמים מן המרד הכורדי, ודווקא הדוגלים בהשתלבות במרחב מתייחסים אל המרד בחיוב.

הגוף היחיד במדינה העוקב באהדה אחרי המרידה הכורדית הגדולה, הוא הדקא הפעולה השמית דו־השבועון שלה, אתנה, הוא הבטאון היחיד במדינה המקציב למרד זה השומת־לב רבה ורצופה.

גישה זו נובעת מיחס רעיוני עקרוני. האידיאל הראשי של הפעולה הוא איחוד המרחב השמי, מגבול פאקיסטאן עד האוקיינוס האטלנטי, ומגבול ברית־המועצות עד דרום חבש, בקונספציה גדולה, תוך כוון: (א) תמיכה במלחמת־השיחרור של עמי כשהיא בת־חורין לפתח את ייחודה הלאומי.

רעיון זה נוסח במינשר העברי (סעיף 24), שקבע כי "מדינת ישראל תנהל מדיניות מרחבת פעולה בכל החוגים, תוך כוון: (א) תמיכה במלחמת־השיחרור של עמי המרחב, לחיסול שרידי הקולוניאליזם על כל צורותיהם - שיעבוד ישר, בסיסים צבאיים זרים ותלות מדינית, כלכלית ותרבותית. (ב) חיוב של כל תנועות־שיחרור לאומיות בארצות המרחב, החותרות בכנות לשיחרור המרחב השמי על בסיס של שיוון, חרות וקידמה לכל עמיו."

מלחמת־השיחרור הכורדית מתאימה בדיוק להגדרה זו. הכורדים אינם שונאים את הערבים. הם הביעו תמיך את רצונם בעצמאות לאומית במסגרת של שיתוף־פעולה עם הערבים. אחרי המהפכה העיראקית אף הסכימו לתמוך במישטר העיראקי, בתנאי שזה יכונן מדינה דו־לאומית, בה יזכו הכורדים לעצמאות אזווית.

בצד הרעיון נקמו גם יחסים אישיים. כמה מאנשי הפעולה השמית, שפעלו לפני קום המדינה כשליחי לח"י באירופה, יצרו או יחסים הדוקים עם המורדים הכורדיים. שטפו עמם פעולה, עזרו להם להקים את מסגרתם. יחסים אלה נמשכו, בצורה בלתי־שיטתית, גם לאחר מכן.

* בין השאר קיים עורך העולם הזה, בעת שהותו באירופה, פגישות עם חסיוני תנועת־השיחרור הכורדית.

דים נלכדו בהרים בין שלושה צבאות סודי רים. ברזאני הצליח להבקיע לעצמו דרך צפונה. לבסוף הגיע ללבול ארמניה הסובב ייטית, כשמכל צבאו נותרו רק אלף איש. עיפיים ורצוצים. אחרי היסוסים, נפתח לפניו הם הגבול, והם שארו שם עד 1958.

★ ★ ★

שוב - ברזאני

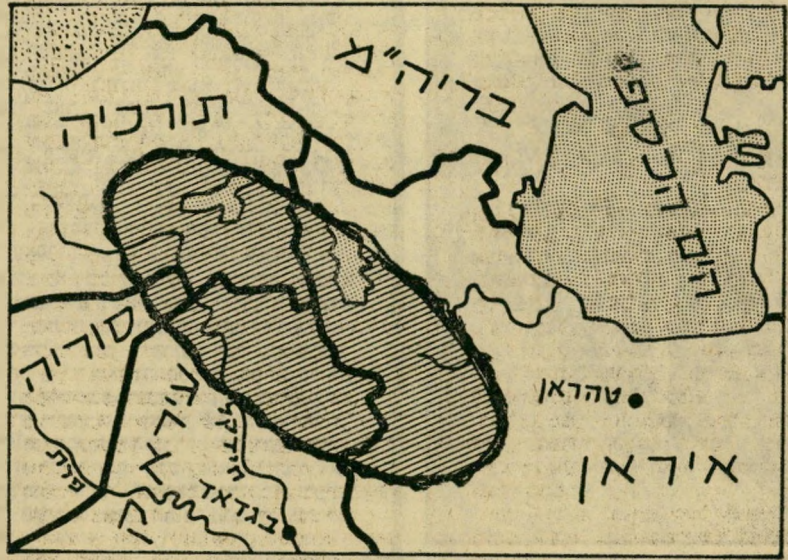
המרד הנוכחי אינו מצטיין בשום חיי דוש. החוקה הומנית של הרפובליקה העיראקית הכירה בזכויותיהם הלאומיות של הכורדים בקרב האומה העיראקית. אלא ששוב חזרה בה הממשלה המרכזית מהבטחותיה, ושוב התחדש אותו תהליך קבוע: מוסטפה ברזאני גייס את לוחמיו ופתח במלחמה. העתון המחתרתי שהוא מוציא נקרא פשוט: ושוב - ברזאני.

לפי כל הסימנים יוכלו הכורדים להתחזק מעמד בהרים במשך שנים רבות. אבל, קשה להניח שיוזבו בנצחון מכריע. כל ה־מטוסים והשריון של הצבא הסדיר מונעים בעדם כל אפשרות של פעולה רבת־מימדים בעמקים.

על מי יכולים הם לסמוך? למוסקבה יש אינטרסים רבים מדי בגדאד, מכדי שתתמוך בכורדים ביותר מאשר במלכים יפית. וגם זאת - בקול נמוך, כדי לא להרגיז יתר על המידה את בגדאד. מעצמות המערב, מצידן, קשורות יותר מדי אל ממשלות איראן ותורכיה, כדי שיגעו בכנות בכעיה הכורדית.

הגנרל קאסם מעוניין בהמשכת המצב הנוכחי. תגבורת העוצבות הסדירות של ה־צפון היה מאפשר ויכוי המרד. אולם הוא היה מאפשר גם את התקוממות מפקדי חזית הצפון נגד משטרן של קאסם בגדאד. מי אידך, מגבירה המתחזקת בצפון את תחושת החירום, בה מעוניין כל מישטר רודני. אלא שקאסם משחק באש. כי אם אין בכוח הכורדים להנחיל מפלה צבאית מכרעת לעיראקים, יכול מאבקם לכרסם את ההפיכה, שדגלה בעקרונות של שיחרור לאומי.

ההסכם, פינה את לוחמיו מעיר הבריה. ב־17 לחודש נעצרו כל הנכבדים הכורדים. הם נתלו כעבור שלושה חודשים - והצבא הכורדי מצא את עצמו תחת האש הצולבת של הצבא הפרסי והצבא העיראקי. בדברי הימים של העם הכורדי רשומה תקופה זו כאחת הנוראות והזוהרות ביותר. כפרים שלמים נחנקו; גברים, נשים וילדים חוסלו על־ידי יחידות צבאיות סדירות. צבא אות איראן ועיראק הדיקו את הסכנת. כב־40 אלף כורדים. מוסטפה ברזאני סירב להיכנע. גם הצבא התורכי התערב לצד איראן ועיראק, והכור

כורדיסטאן - אומה אחת בארבע מדינות

רים העיראקי לאשר את ההסכם - וברזאני שוב הרים את נס המרד בהרים. הפעם נמשכו הקרבות שנים ארוכות. לוחמי ה־גבולה שלו ניצלו את מלחמת העולם ה־שניה, כאשר הצבא העיראקי היה מרותק למחנותיו והאנגלים היו עוסקים בחזיתות אחרות. הכורדים השתלטו שלטון מוחלט על צפון עיראק.

בסוף מלחמת העולם התפנו האנגלים וה־עיראקים לטפל בכורדים. שתי מיתקפות גדולות, בסיוע מפציצי חיל־האוויר המלכותי הבריטי, הצילו ברצף האחרון את שדות הגנפ של קרקוק מהשתלטות הכורדים. כרי זאני ואנשיו נאלצו לסגת לתוך שטח איראן. המצב באיראן באותה תקופה היה נוח להם. כי הצבא הפרסי, שהתפורר עם כיבוש ארצו על־ידי הרוסים והאנגלים ב־1941, לא יכול היה לעצור בעד החזירה הכורדית. אנשי ברזאני השתלטו על מחסני הצבא ה־פרסי, לקחו את נשקו והטילו מרותם על כל אזור הגבול. באין ברירה, נאלצה ה־ממשלה הפרסית לעצום את עיניה. ב־11 בינואר 1946, הכריזו הכורדים על רפובליקה כורדית, בשטח הגתון לשליטתם.

סיפורה של רפובליקה זו הוא קצר ו־אכזרי, וראוי שיכיריהו, כי הוא מפרך טענות רבות שהושמעו נגד הכורדים. במשך 11 חודשי קיומה של רפובליקת כורדיסטאן הוצאו צחים וחוקים, שהסדירו את חיי המדינה החדשה ואירגונו מנגנונה משטרתי ומערכת המשפטים שלה בדפוסים דמויק ראטיים מובהקים. נוסד דפוס להפצת ספרים ועיתונים בכורדית. הוקמה תחנת שידור לאומית.

קומוניסטים? זעקה הממשלה הפרסית, שחששה כי הדוגמה הכורדית תמוטט את המישטר הפיאודאלי הרקוב באיראן כולה.

★ ★ ★

אש צולבת

מיה של הרפובליקה היו ספורים, אף כי מוסטפה ברזאני נקט נימה פשרנית מן היום הראשון. ששה חודשים אחרי